

ส่วนที่หนึ่ง : ความนำ

สภาพัฒนาการเมืองเป็นองค์กรสำคัญที่ถูกมองข้ามโดยประเทศต่างๆ หลายประเทศจะมีสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเช่นกรณีประเทศไทย เป็นต้น แต่หลายคนมองข้ามความจริงที่ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจไม่สามารถจะดำเนินไปได้ถ้าขาดการพัฒนาทางการเมือง ตัวแปรทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งเสถียรภาพทางการเมืองและระบบการเมืองซึ่งสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม รวมสรรพกำลังทั้งทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อพัฒนาประเทศอันจะนำไปสู่ความเจริญทางเศรษฐกิจ ความเสมอภาคทางสังคม การพัฒนาสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยเป็นตัวแปรที่สำคัญ ซึ่งจะมีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันกับประเทศต่างๆ ในสังคมนานาชาติ

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการมองข้ามตัวแปรทางการเมืองนี้ก็เนื่องจากความเชื่อว่าเมื่อเศรษฐกิจดีแล้วสังคมก็จะดีตาม แต่หลายคนมองข้ามความจริงที่ว่า ถ้าการเมืองไม่มีเสถียรภาพ เกิดความขัดแย้งโดยใช้ความรุนแรงจนนำไปสู่การไร้เสถียรภาพ ย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อทางเศรษฐกิจและสังคม ในส่วนนี้นั้นอาจเป็นเพราะเหตุว่าผู้บริหารประเทศมุ่งเน้นในเรื่องปากท้องของประชาชน จึงวางแผนพัฒนาดังกล่าวโดยนักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในเรื่องการเมืองหรือรัฐศาสตร์ จนนำไปสู่การเสียดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และทางการเมือง ผลสุดท้ายก็นำไปสู่ความเสียหายอย่างหนักต่อสังคมโดยรวม

ปรากฏการณ์ดังกล่าวมาเบื้องต้นได้ขยายความอย่างชัดเจนโดยนักรัฐศาสตร์ซึ่งเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด คือ แซมมูเอล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) ซึ่งกล่าวว่า social mobilization ซึ่งได้แก่ การขยับตัวของสังคม หรือการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเช่น เปลี่ยนจากเกษตรไปสู่กึ่งเกษตรกึ่งอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่น การพัฒนาการศึกษา การขยายตัวของสื่อมวลชน การเกิดชุมชน

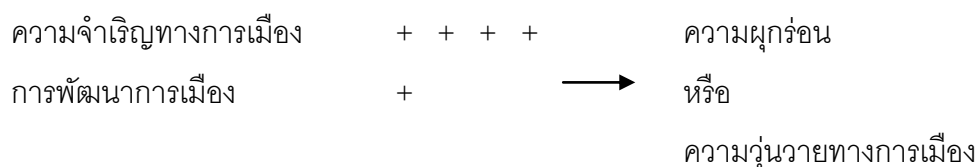
* บทความนี้ได้นำเสนอต่อคณะอนุกรรมการยกร่างแผนแม่บทพัฒนาการเมือง ซึ่งมี รศ.ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ เป็นประธานคณะอนุกรรมการยกร่างแผนแม่บทพัฒนาการเมือง

* ราชบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546

เมืองมากขึ้น จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญนั่นคือความตื่นตัวทางการเมือง (political consciousness) และการเรียกร้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สภาพการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในส่วนนี้เรียกว่าความจำเริญทางการเมือง (political modernization)

เมื่อความจำเริญทางการเมืองเกิดขึ้นเนื่องจากการขยับตัวของสังคม (social mobilization) จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องสร้างสถาบันทางการเมืองและกระบวนการที่สามารถรับการเปลี่ยนแปลง หรือตอบสนองต่อความพลวัตในมิติทางการเมืองดังกล่าว ซึ่งได้แก่การพัฒนาการเมือง (political development) การสร้างสถาบันดังกล่าวนี้ได้แก่ การมีรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีกระบวนการเลือกตั้งโดยมีกฎหมายเลือกตั้งและการจัดตั้งพรรคการเมืองได้โดยสะดวก ประชาชนมีโอกาสในการแสดงประชานิยม การแสดงความคิดเห็น การคัดค้านและการต่อสู้เพื่อความถูกต้อง มีการกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การจัดตั้งสถาบันทางการเมืองเพื่อรองรับความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอันเกิดจากความตื่นตัวทางการเมือง ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในทางเศรษฐกิจ และค่านิยม เป็นความจำเป็นที่มิอาจหลีกเลี่ยงได้ กระบวนการทั้งหมดนี้คือการพัฒนาการเมือง (political development)

อันตึงตันกล่าวว่า ถ้าเกิดการเสียดุลระหว่างความจำเริญทางการเมือง (political modernization) และการพัฒนาการเมือง (political development) จะนำไปสู่ความวุ่นวายทางการเมือง (political decay)

จากภาพอธิบายได้ว่า ถ้าอัตราความจำเริญทางการเมืองมีสูง กล่าวคือ ความตื่นตัวทางการเมืองซึ่งออกมาในแง่ของการแสดงออกและการเรียกร้องทางการเมือง แต่ระดับการพัฒนาซึ่งได้แก่ การจัดตั้งสถาบันทางการเมืองขึ้นมาจัดระเบียบการมีส่วนร่วม หรือความจำเริญทางการเมืองดังกล่าวมีต่ำ จะนำไปสู่ความผูกพันทางการเมืองซึ่งได้แก่ความวุ่นวายและล้มของระบบ ทั้งนี้เพราะความจำเริญทางการเมืองมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

นอกเหนือจากที่กล่าวมาเบื้องต้น ยังมีทฤษฎีของ ศาสตราจารย์ เอ.เอฟ.เค. ออร์สแกนกี (A.F.K. Organski) ซึ่งกล่าวถึงความจำเริญเติบโตแห่งชาติและอำนาจแห่งชาติ (National Growth and National Power) โดยออร์สแกนกีได้กล่าวถึง 5 ตัวแปร คือ

ตัวแปรแรก จะต้องมีการพัฒนาการเมือง (political development) โดยมีระบบและกระบวนการที่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางการเมือง และการกำหนดนโยบายสาธารณะ

ตัวแปรที่สอง จะต้องมีการพัฒนาเศรษฐกิจ (economic development) จากเกษตรไปสู่อุตสาหกรรม ข้อสังเกตคือ ในยุคนั้นการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศยังไม่พัฒนาอย่างเต็มที่ จึงไม่มีการกล่าวถึง

ตัวแปรที่สาม ได้แก่ การมีระบบสังคมที่เอื้ออำนวยโอกาสให้มีการขยับชั้นทางสังคม (social mobility) ด้วยการเข้าถึงการศึกษา และโอกาสการว่างงาน ด้วยความเสมอภาค

ตัวแปรที่สี่ ประชากรจะต้องมีจิตวิทยาที่ทันสมัย (psychological modernity) มีความคิดแบบวิทยาศาสตร์ มีเหตุมีผล ไม่หลงมกมาย

ตัวแปรที่ห้า ได้แก่ จำนวนประชากร (population) ที่มากพอ มหาอำนาจในอดีตเช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน มีประชากรไม่น้อยกว่า 30 ล้านคน ทั้งนี้เนื่องจากประชากรที่มีจำนวนมากพอนั้นจะเป็นแรงผลิตทางเศรษฐกิจ จะมีการนำไปสู่อุปสงค์ของตลาดภายในจนทำให้เกิดการผลิต (อุปทาน) ที่มีจำนวนมาก อันจะนำไปสู่ต้นทุนการผลิตที่ต่ำ แต่ที่สำคัญประชากรจะต้องเป็นประชากรที่มีคุณภาพ ซึ่งได้แก่ มีการศึกษา มีรายได้เพียงพอ และโครงสร้างอายุต้องอยู่ระหว่างการผลิตคือระหว่าง 16-60 ปี เป็นจำนวนมากพอ

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาการเมืองเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุด เพราะการเมืองคือระบบการปกครอง บริหารและจัดการ เพื่อขับเคลื่อนทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติด้วยความรู้ทางเทคโนโลยี การจัดการและการตลาด ให้นำไปสู่ความเจริญทางเศรษฐกิจโดยเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจไปสู่อุตสาหกรรม หรือกึ่งเกษตรกึ่งอุตสาหกรรม และข่าวสารข้อมูลในที่สุด และโดยการนี้ก็ต้องมีการเปิดโอกาสให้มีการขยับชั้นทางสังคมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม อันได้แก่ตัวแปรที่ 3 นอกเหนือจากนั้นการมีเหตุมีผลของประชาชน มีจิตวิทยาศาสตร์ หรือที่เรียกว่า จิตวิทยาอันทันสมัย ก็เป็นตัวแปรที่สำคัญ

ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของ**ทรัพยากรมนุษย์** และจะต้องมีจำนวนที่มากพอซึ่งเป็นหนึ่งในห้าตัวแปร ออร์สแกนก็ได้ยกตัวอย่างของมหาอำนาจในอดีตที่มีประชากรอย่างต่ำ 30 ล้านคน ทำให้มีตลาดภายในที่กว้างพอ มีอำนาจซื้อ อันเป็นตัวแปรที่นำไปสู่การพัฒนาการผลิต แต่ที่สำคัญประชากรดังกล่าวยังต้องมีทักษะ มีจิตวิทยาศาสตร์ โครงสร้างอายุส่วนใหญ่ต้องอยู่ที่ช่วงการผลิตคือ 16-60 ปี ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

จะเห็นได้ว่า ทั้งฮันติงตันและออร์สแกนก็ต่างก็ให้น้ำหนักต่อการพัฒนาการเมืองแต่ถ้าจะกล่าวถึงการพัฒนาการเมืองในรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ต้องชี้ให้เห็นคุณลักษณะของระบบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมีคุณลักษณะสำคัญคือ

ก) มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง (elected government)

ข) มีการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน (rights and freedom)

ค) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง (participation)

ง) หลักนิติธรรม (the rule of law)

ความสำเร็จของการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จะต้องอาศัยตัวแปรใหญ่ๆ 3 ตัวแปร ซึ่งมีดังต่อไปนี้ คือ

1. สภาพสังคมและเศรษฐกิจ (socio-economic condition)

2. โครงสร้างและกระบวนการ (structure and process)

3. วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย (democratic culture)

ตัวแปรที่หนึ่ง สภาพสังคมและเศรษฐกิจ (socio-economic condition)

สภาพสังคมและเศรษฐกิจจะต้องเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาระบบการเมืองแบบมีส่วนร่วม มีกลไกของรัฐที่ค้ำประกันถึงหลักนิติธรรม มีการประกันสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชน มีการถ่วงดุลอำนาจของสถาบันการเมืองและองค์กรต่างๆ นักวิชาการได้ค้นพบว่า สภาพสังคมที่ชนส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง มีระดับการศึกษาสูงถึงระดับหนึ่ง มีชุมชนเมืองเกิดขึ้นหลากหลาย มีการขยายตัวของสื่อมวลชน ฯลฯ ทั้งหมดทั้งปวงจะนำไปสู่ความตื่นตัวทางการเมือง ทำให้กลายเป็นชุมชนทางการเมืองที่คนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วม ขณะเดียวกันก็เคารพในกติกาของสังคมและการเมือง รู้แพ้รู้ชนะ มีน้ำใจ นักกีฬา พุดจาด้วยเหตุด้วยผลมากกว่าใช้อารมณ์ แต่ที่สำคัญที่สุด มีจิตวิญญาณของเสรีชนและความเป็นประชาธิปไตย

ในทางเศรษฐกิจนั้นมีการค้นพบว่าสังคมที่มีระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมสูง จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่าสังคมที่จะพัฒนาเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมนั้น ก็คงต้องมีเงื่อนไขทางสังคมตามที่กล่าวมาเบื้องต้น เพราะคนที่อยู่ในสังคมอุตสาหกรรมจำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างเป็นทางการ มีการติดตามข่าวสารข้อมูล มีความรู้ทางเทคนิค มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มผลักดันทางการเมือง เช่น สหภาพ สมาคม ชมรม ฯลฯ ขณะเดียวกันเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมย่อมนำไปสู่การเกิดชุมชนเมืองอันเป็นกระบวนการตามปกติ สภาพสังคมและเศรษฐกิจที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเป็เงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ตัวแปรที่สอง โครงสร้างและกระบวนการ (structure and process)

โครงสร้างและกระบวนการที่จะนำไปสู่การสถาปนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โครงสร้างและกระบวนการเกิดจากกฎกติกาที่สังคมช่วยกันสร้างขึ้น อาจเกิด

จากขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งมาจากกระบวนการวิวัฒนาการ เช่นกรณีของอังกฤษซึ่งไม่มีการเขียนกติกาหรือรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนกรณีของสหรัฐอเมริกาที่มีรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร กำหนดโครงสร้างของระบบการเมืองไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้โครงสร้างและกระบวนการจึงขึ้นอยู่กับการกำหนดขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญจึงมีความสำคัญเพราะเป็นการวางกติกาของโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองและการปกครองบริหาร กล่าวอีกนัยหนึ่งเท่ากับเป็นการสร้างระบบการเมืองขึ้นด้วยกฎหมาย และเมื่อโครงสร้างและกระบวนการถูกกำหนดแล้วก็จะมีผลบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามในระดับหนึ่ง แต่ข้อที่ต้องระวังก็คือ พฤติกรรมของมนุษย์มีสมารถจะทำให้เป็นไปตามที่ตราไว้ตามกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว

โครงสร้างและกระบวนการที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ ต้องเอื้ออำนวยต่อการจัดตั้งระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีการถ่วงดุลอำนาจและตรวจสอบซึ่งกันและกัน มีหลักนิติธรรม ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ มีส่วนร่วม ฯลฯ

ยังมีตัวแปรที่สำคัญอีกตัวแปรหนึ่ง นั่นคือ ตัวแปรที่เกี่ยวกับ **วัฒนธรรม** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **วัฒนธรรมทางการเมือง** ทั้งนี้เนื่องจากว่าถึงแม้กฎหมายจะกำหนดไว้อย่างไรก็ตาม มนุษย์ก็พร้อมที่จะละเมิดกฎเกณฑ์เสมอด้วยการตะแบงและหลีกเลียง ตัวแปรในส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและวัฒนธรรมการเมืองจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

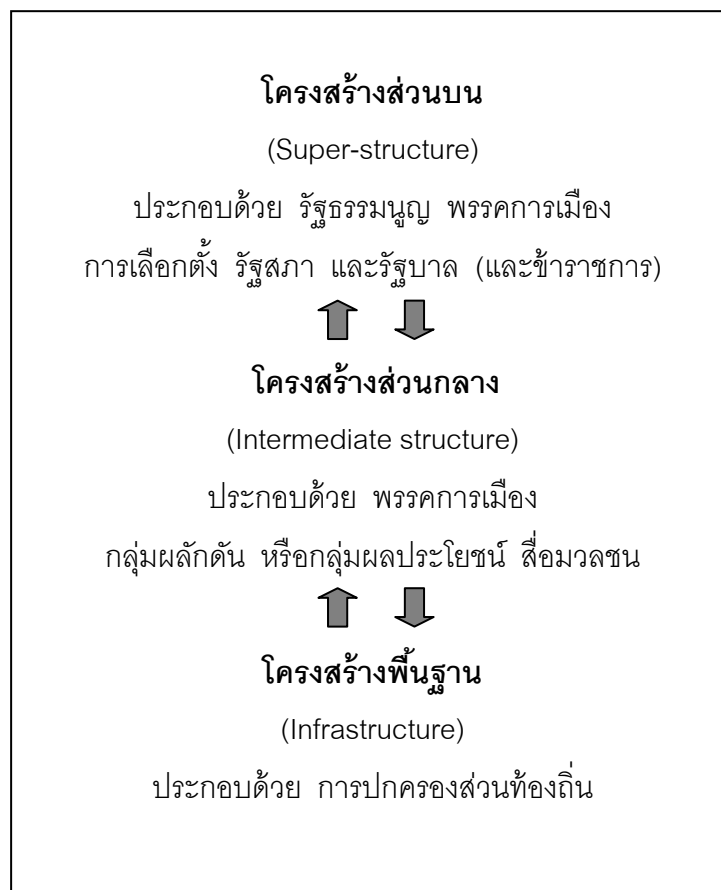
ตัวแปรที่สาม วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย (democratic culture)

วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น ถ้าประชาชนในสังคมนั้นๆ มีวัฒนธรรมการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย ก็จะมีแนวโน้มที่จะเคารพสิทธิของผู้อื่น พร้อมที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเอง อารมณ์ซึ่งพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรม มองเห็นผู้อื่นเสมอภาคกับตน มีแนวโน้มที่จะร่วมมือร่วมใจกันเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม มีศรัทธาในมนุษย์ และใช้เหตุใช้ผลในการเจรจาพิพาทและการต่อรอง ทั้งหมดนี้คือจิตวิญญาณประชาธิปไตย (democratic spirit) และค่านิยมและแบบกระบวนพฤติกรรมของกรรมแบบประชาธิปไตย (democratic ethos) ซึ่งจะมีส่วนทำให้การพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ ในทางกลับกัน ถ้าวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมใดมีความโน้มเอียงที่จะมีอำนาจนิยม ใช้การปกครองแบบเผด็จการ บังคับขู่เข็ญ คุกคามอำนาจ ละเมิดกฎหมาย ไม่คำนึงถึงหลักนิติธรรม ฯลฯ สังคมนั้นก็จะเป็นสังคมที่ปราศจากวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย คนในสังคมจะขาดจิตวิญญาณของความเป็นประชาธิปไตย ในสังคมเช่นนี้ถึงแม้โครงสร้างและกระบวนการจะวางไว้อย่างสวยงามโดยการร่างรัฐธรรมนูญ ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยก็ไม่สามารถจะดำเนินต่อไปได้ เพราะกฎกติกาที่ร่างเอาไว้ขาดความศักดิ์สิทธิ์อันเนื่องมาจากการล่วงละเมิดของคนในสังคม

จากตัวแปรดังกล่าวมาเบื้องต้น ในส่วนของตัวแปรของสภาพสังคมและเศรษฐกิจนั้น ก็สอดคล้องกับตัวแปรที่สองและสามที่กล่าวโดยออร์สแกนก็ กล่าวคือ ในทางสังคมนั้นจะต้องมีชน

ชั้นกลางที่มีการศึกษามากพอ มีความตื่นตัวทางการเมือง มีสื่อมวลชนทั่วถึงและมีชุมชนการเมือง ในทางเศรษฐกิจก็ได้แก่เศรษฐกิจกึ่งเกษตรกึ่งอุตสาหกรรม และข่าวสารข้อมูล ในแง่โครงสร้างและกระบวนการจะต้องประกอบด้วย รัฐธรรมนูญ พรรคการเมือง การเลือกตั้ง รัฐสภา และรัฐบาล ซึ่งในส่วนนี้จะต้องมีการศึกษาถึงปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละประเทศ และมีการวางแผนเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น ภารกิจอันนี้เป็นเรื่องที่ต้องเขียนไว้ใน**แผนพัฒนาการเมืองโดยสภาพัฒนาการเมือง** ตัวแปรที่สามซึ่งได้แก่การพัฒนาวฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมและการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันเกิดจากการกล่อมเกลารึ้นรู้ในครอบครัว ในโรงเรียน และในสังคม การพัฒนาสังคมประชาธิปไตยก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ที่สำคัญที่สุด จะต้องทำให้สมาชิกในสังคมมีการพัฒนาอัตมันทางการเมือง (political self) แบบประชาธิปไตย ซึ่งจะกล่าวต่อไป

ถ้าต้องการมองภาพการพัฒนาการเมือง อันได้แก่ การพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ต่อเนื่องและยั่งยืนโดยมองภาพรวมทั้งหมด หรือภาพมหภาคเพื่อที่จะวางแผนพัฒนาส่วนต่างๆ ของโครงสร้างรวมในมหภาคนั้นโดยสภาพัฒนาการเมือง ก็สามารถจะขยายให้เห็นภาพได้ดังต่อไปนี้ คือ

เทียบมาเพื่อชี้ให้เห็นถึงภาพรวมทั้งหมดของการพัฒนาการเมือง โดยให้เห็นป่าทั้งป่า เพื่อที่จะหาต้นไม้แต่ละต้นเพื่อการบำรุง โดยต้นไม้แต่ละต้นถ้าสมบูรณ์ก็จะรวมเป็นป่าที่สวยงาม นั่นคือ การพัฒนาการเมืองและระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ใกล้เคียงกับอุดมคติและสอดคล้องกับความเป็นจริง

ส่วนที่สอง : สภาพพัฒนาการเมืองและการวางแผนพัฒนาการเมือง

แผนพัฒนาการเมืองซึ่งจะวางในสภาพพัฒนาการเมืองนั้น จะต้องคำนึงถึงตัวบุคคลและองค์กรในสังคมดังต่อไปนี้

1. การวางแผนการพัฒนาทางการเมืองในระดับปัจเจกบุคคล (Individual level)
2. การวางแผนการพัฒนาทางการเมืองในระดับสังคม (Social level)
3. การวางแผนการพัฒนาการเมืองในระดับชาติ (National level)

1) ระดับปัจเจกบุคคล

ถ้ามองจากตัวแปรของ เอ.เอฟ.เค ออร์สแกนก็ จะเห็นว่าประชาชนหรือทรัพยากรมนุษย์ที่มีจำนวนมากพอ มีจิตวิทยาที่ทันสมัย มีโอกาสขยับขึ้นทางสังคม ซึ่งหมายถึงการมีสิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง อันจะมีส่วนทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจนำไปสู่ความจำเป็นเติบโตแห่งชาตินั้น จะต้องมีการพัฒนาคุณภาพของประชากร

การพัฒนาคุณภาพของประชากร หรือทรัพยากรมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลจำเป็นต้องมีการพัฒนาดังต่อไปนี้คือ

เนื่องจากปัจเจกบุคคลประกอบด้วยร่างกาย จิตใจ (สมอง ความคิด) และจิตวิญญาณ (body, mind and soul) ในเบื้องต้นต้องมีการพัฒนาปัจเจกบุคคลตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา หรือที่ ดร.ป๋วย เคยเขียนว่า “จากครรภ์มารดาไปสู่เชิงตะกอน” จะต้องมีโอกาสที่พอเพียงต่อการพัฒนาร่างกายและสมอง เริ่มต้นจากแม่ที่กำลังตั้งท้อง ลูกที่เกิดมาจะได้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ทำให้มีประชากรที่มีสุขภาพดี แข็งแรง สามารถเป็นกำลังผลิตของชาติได้ ถ้าประชากรส่วนใหญ่อมโรคก็จะกลายเป็นภาระของสังคม ในส่วนของร่างกายจึงเป็นเรื่องที่มองเห็นได้ชัด ในส่วนของจิตใจ (mind) หรือสมอง ก็คือการให้การศึกษาอบรม มีความรู้ทางวิชาการ มีตรรกในการคิดอย่างมีเหตุมีผล มีทักษะในการประกอบอาชีพ และทำงานในสังคมได้ คนที่ร่างกายแข็งแรง สมองดี มีระบบการเรียนรู้การสอนที่ถูกต้อก็จะกลายเป็นคนที่มีความชาญฉลาด มีความรู้ทางวิชาการ มีทักษะ สามารถทำงานได้ดี เป็นพลังสำคัญของชาติ แต่ร่างกายและสมอง หรือความรู้ทางวิชาการอย่างเดียวไม่พอ บุคคลจะต้องพัฒนาในส่วนของจิตวิญญาณด้วย (soul) อันได้แก่ การมีศีลธรรมและจริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคม เสียสละเพื่อชนส่วน

ใหญ่ ซึ่งในส่วนนี้จะต้องมีศีลธรรมส่วนบุคคล และมีจริยธรรมแห่งวิชาชีพ มีอุดมการณ์ทางการเมือง

แต่ส่วนที่สำคัญอันมีผลต่อการพัฒนาการเมือง ทั้งในแง่ความรู้และการพัฒนาจิตวิญญาณนั้นคือ ความรู้ทางการเมือง (political education) และในส่วนของจิตวิญญาณ คือ อุดมการณ์ทางการเมือง ดังนั้นนอกเหนือจากความรู้ทางวิชาการ บัณฑิตบุคคลต้องมีความรู้ความเข้าใจระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของตน เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีอุดมการณ์ที่มุ่งมั่นต่อการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งเกิดจากความรู้ทางการเมืองและการพัฒนาจิตวิญญาณและอุดมการณ์ทางการเมือง ในส่วนหลังนี้ก็คือการพัฒนาอัตมันทางการเมือง (political self)

อัตมันทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการอบรมเรื่องความรู้ ค่านิยม และวัฒนธรรมทางการเมือง ตั้งแต่ในครอบครัว สถาบันการศึกษา จนถึงสังคม เช่น เด็กญี่ปุ่นในอดีตจะถูกอบรมให้ภูมิใจในความเป็นชาติญี่ปุ่น มีความรักชาติ มีความเชื่อว่าชาติญี่ปุ่นเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่นั้นคือความรู้สึกที่ว่าตนเป็นสมาชิกของหน่วยการเมือง ที่เมื่อเทียบกับหน่วยการเมืองอื่นจะมีความเหนือกว่า ขณะเดียวกันก็จะถูกอบรมให้มีจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบต่อการสร้างญี่ปุ่นให้เป็นมหาอำนาจ เพราะฉะนั้นในแง่อัตมันทางการเมืองนั้นถูกทำให้เข้าใจว่าตนเป็นใครในทางการเมือง มีหน้าที่และบทบาทอย่างไรในอนาคต และในส่วนนี้ย่อมส่งผลถึงค่านิยม ความคิด และพฤติกรรม และนี่คือสภาวะของสังคมญี่ปุ่นก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง มีการกล่าวว่าแม้ในห้องเรียนก็มีการสอนให้เด็กนักเรียนรู้ว่ามิใช่ผลไม้นชนิดหนึ่งเช่นลูกท้อซึ่งมีรสชาติอร่อยมาก มีต้นมากมายอยู่ที่เมืองจีน เมื่อโตขึ้นขอให้เด็กๆ ไปกินลูกท้อที่เมืองจีน ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานจิตวิทยาให้ยกกองทัพไปบุกประเทศจีน

การฝึกยุทธเช่น การฝึกยุทธนาซีในเยอรมนี การปลุกกระตมพวงยามแดงหรือเรดการ์ดในเมืองจีน การมีองค์กรลูกเสือให้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การมีกระบวนการเสือป่าของลัทธิเกอรัลด์ที่ 6 ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสร้างอัตมันทางการเมืองให้กับประชาชนทั้งสิ้น แต่ในทางกลับกัน สังคมที่มีการปกครองอย่างกดขี่ทำให้ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เกรงกลัวอำนาจรัฐ เคารพยำเกรงเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง ฯลฯ อัตมันทางการเมืองของบุคคลเหล่านี้จะเป็นอื่นไม่ได้นอกจากเป็นประชาชนที่อ่อนแออ่อนง่าย ถูกข่มเหงรังแก ถูกรีดไถภาษี ถูกเกณฑ์แรงงานเหมือนพวกทาสในอดีต

ระบบวรรณะในอินเดียมีส่วนสร้างอัตมันทางการเมืองให้กับประชาชนทั้งสี่วรรณะ โดยวรรณะที่มีความสูงศักดิ์ได้แก่วรรณะพราหมณ์ อันเป็นที่มาของความศักดิ์สิทธิ์ ความขลัง เป็นผู้ผูกขาดพิธีกรรมเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่วรรณะที่สองคือวรรณะกษัตริย์ คือวรรณะที่มีอัตมันทางการเมืองว่าเป็นชาตินักรบ เป็นผู้ปกครอง เป็นผู้กล้าหาญ เป็นผู้ที่ไม่กลัวตาย เพราะการตายตามลัทธิพราหมณ์ซึ่งมีอัตมันเป็นของถาวรนั้นเท่ากับเป็นการออกจากเสื้อผ้าอีกชุดหนึ่ง

ไปยังเสื้อผ้าอีกชุดหนึ่งเท่านั้นโดยการเกิดใหม่ ส่วนวรรณะพ่อค้าคือ วรรณะแพศย์และวรรณศูทร นั้น ไม่ต้องสงสัยเลยว่าจะมีอาตมันทางการเมืองโดยมองตัวเองเป็นชนชั้นต่ำ ไม่มีอำนาจและบทบาทอะไร มีหน้าที่อันเดียวคืออยู่อย่างสงบเสงี่ยมและเจียมตัวตามวรรณะของตัวที่กำหนดโดย สวรรค์

อาตมันทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม และ วัฒนธรรมทางการเมืองที่ว่า

1. ตนเป็นบุคคลที่มีสิทธิเสรีภาพ มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีสิทธิที่จะดำรงตน ภายใต้กรอบของกฎหมายของบ้านเมือง ไม่มีใครจะมาแสดงอำนาจบาตรใหญ่กับตนได้

2. ตนเป็นบุคคลที่มีความเสมอภาคในทางการเมืองและความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย กับผู้ร่วมชาติ การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุความแตกต่างทางศาสนา เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ เพศ ฯลฯ เป็นสิ่งที่ตนจะไม่ยอมให้เกิดขึ้น

3. สิทธิเสรีภาพของตนในฐานะประชาชนได้ถูกรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญ ตนมีสิทธิที่จะ ทวงสิทธิดังกล่าวถ้าถูกละเมิดโดยใครก็ตาม

4. ตนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็น มีสิทธิที่จะประท้วงคัดค้านการกระทำอันใดก็ตาม ที่มาจากหน่วยราชการหรือรัฐบาล ที่มีต่อสิทธิขั้นมูลฐานของตนในฐานะที่เป็นประชาชนผู้เสีย ภาษี

5. ตนมีสิทธิทางการเมืองที่จะลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง เลือกผู้ที่จะเป็นผู้แทนของ ตนในรัฐสภา มีสิทธิในการที่จะกำหนดว่าต้องการให้ใครทำหน้าที่ฝ่ายบริหาร

6. มีความเชื่อมั่นว่าทุกอย่างในสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นสามารถจะทำให้ดีขึ้นได้ถ้า ร่วมแรงร่วมใจกัน ผลักดันให้สิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นโดยผ่านกลไกของรัฐ และรัฐมีภาระหน้าที่ในการ ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนของตนที่เรียกร้องอย่างสมเหตุสมผล

7. ในฐานะเป็นประชาชนของประเทศที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้น ตนมีสิทธิที่จะมีข่าวสาร ข้อมูล แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อตกลงอันใดก็ตามที่ประเทศของตนกำลังจะทำกับประเทศอื่น ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่สนธิสัญญาทางการค้า ภาษีอากร พันธมิตรในทางการเมือง พันธมิตรในการ สงคราม ข้อตกลงแลกเปลี่ยนต่างๆ ซึ่งอาจจะมีผลบวกและผลลบ ในฐานะประชาชนจึงมีสิทธิที่จะ ติดตามหาข้อมูลและแสดงความคิดเห็น

8. ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนการเมือง ตนมีสิทธิที่จะได้เห็นสื่อมวลชนที่มีจริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญที่จะเสนอข่าวที่ถูกต้อง เป็นปากเป็นเสียงให้กับ ประชาชน และสร้างมาตรฐานที่ถูกต้องและยุติธรรมให้กับสังคม

9. ในฐานะที่เป็นสมาชิกและเป็นประชาชนผู้ซึ่งมีความพร้อมในแง่คุณวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ตนย่อมมีสิทธิที่จะเปลี่ยนฐานะจากประชาชนผู้มีส่วนร่วม ทางการเมืองตามที่ได้กล่าวมาแล้ว มาสู่การเป็นผู้ปฏิบัติการทางการเมืองโดยการลงเลือกตั้งใน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเลือกตั้งระดับชาติเพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภา หรือแม้แต่การทำหน้าที่ในฝ่ายบริหาร หรือหน้าที่อื่นใดที่ตนสามารถจะกระทำได้ตามครรลองของกฎหมาย

10. ในฐานะประชาชนของชุมชนการเมือง ตนมีสิทธิที่จะเรียกร้อง คาดหวัง และต่อสู้ให้ตนและสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งเพื่อนร่วมชาติทุกคนดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยมีปัจจัยสี่ มีสิทธิเสรีภาพโดยประกันโดยกฎหมายและบังคับโดยกฎหมาย และมีโอกาสเข้าถึงการศึกษา การประกอบอาชีพ เพื่อยกฐานะของตนในทางสังคมและเศรษฐกิจให้ดีขึ้นกว่าเดิม

อาตมามั่นใจว่าการเมืองแบบประชาธิปไตยตามที่ได้อธิบายมาแล้วนั้นเป็นเรื่องสำคัญเพราะจะมีผลผลักดันให้สังคมนั้นๆ สามารถพัฒนาความตื่นตัวทางการเมือง สามารถทำให้ประชาชนมีความรู้สึกร่วมมีสมรรถนะทางการเมือง (political efficacy) สูง และที่สำคัญที่สุดจะเป็นส่วนสำคัญที่จะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ต่อเนื่องและยั่งยืนสืบต่อไป

ในการพัฒนาอาตมามั่นใจว่าการเมืองนั้น ประชาชนต้องตระหนักถึงฐานะของตนในฐานะปัจเจกบุคคลทางการเมือง ทำนองเดียวกับการตระหนักถึงฐานะของตนทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น เป็นคนไทย เป็นชนชั้นกลาง มีอาชีพข้าราชการ หรือมีอาชีพเป็นนักธุรกิจ นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ฯลฯ แล้วแต่กรณี และในทางการเมืองก็รู้ว่าตนเป็นเสรีชน มีสิทธิเสรีภาพ มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ฯลฯ ซึ่งในส่วนนี้จะต้องมีการพัฒนาในรูปของปฏินญาสิทธิเสรีภาพของประชาชาติ ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

2) **ระดับสังคม** ได้แก่ การรวมกลุ่มของประชาชนในรูปของชมรม สมาคม สมาคมวิชาชีพ และกลุ่มอื่นๆ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน และเพื่อมีผลผลักดันทางการเมืองในลักษณะกลุ่มผลักดัน การพัฒนาของกลุ่มในระดับสังคมเหล่านี้จะนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า ประชาสังคม (civil society) ซึ่งต้องมีการพัฒนาตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับชาติ

นอกเหนือจากการพัฒนาประชาสังคมดังกล่าวแล้ว การพัฒนาสื่อมวลชนซึ่งมีจริยธรรมแห่งวิชาชีพ ทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงให้แก่ประชาชน เป็นตัวคานการใช้อำนาจอย่างผิดๆ ของทางฝ่ายการเมือง ก็เป็นการพัฒนาส่วนสำคัญในระดับสังคม

3) **ระดับชาติ** อันได้แก่ รัฐสภา ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ทั้งนี้รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย ในส่วนนี้นั้นรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง เป็นเรื่องสำคัญ และในส่วนของ การ บริ หาร ป ระ เ ท ศ ใน ฝ่าย บริ หาร ระ บ บ ร าช ก าร และ ห ลั ก ธรรมาภิบาล เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้กลายเป็นส่วนสำคัญของฝ่ายบริหารและองค์กรบริหารของภาครัฐ

ส่วนที่สาม : ตัวอย่างการวางแผนพัฒนาการเมืองเพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การสร้างวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย และการพัฒนาอัตรากำลังทางการเมือง

ในส่วนของการพัฒนาวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น ในแผนพัฒนาการเมืองของสภาพพัฒนาการเมืองควรจะมีการฝึกอบรม เผยแพร่ให้ประชาชนเข้าใจถึงความรู้ขั้นพื้นฐานของระบบประชาธิปไตย โดยสร้างค่านิยมให้เปิดกว้างในการแสดงความคิดเห็นตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงโรงเรียน ในระดับโรงเรียนนั้นในชั้นประถมและมัธยมควรจะเลียนแบบระดับอุดมศึกษาให้มีการเลือกตั้ง**สภานักเรียน**ขึ้น และให้มีการประชุมสภาเป็นแบบอย่างถกเถียงปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการบริหารโรงเรียน ตลอดจนความสะอาดของบริเวณอาคาร สวนหย่อม การแข่งขันกีฬา ฯลฯ เพื่อเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล และเพื่อฝึกหัดให้กล้าแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ควรจะจัดให้มีขึ้นในระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ เรียกว่า **สมการาชฎ** เพื่อให้ราษฎรมีโอกาสประชุมปรึกษาหารือ และเสนอความคิดเห็นส่งไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือการบริหารในส่วนภูมิภาคในระดับอำเภอ จังหวัด และระดับชาติต่อไป

จุดประสงค์หลักของการสร้าง**สภานักเรียน สภานักศึกษา และสมการาชฎ** นั่นก็คือการพัฒนาโครงสร้างและกระบวนการแบบประชาธิปไตย เพื่อมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยต่อไป อันหมายถึง การกล้าแสดงความคิดเห็น การอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง การต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเอง และการเคารพสิทธิของผู้อื่น รู้จักการเรียบเรียงภาษา รู้จักการใช้เหตุใช้ผล เพื่อให้ข้อถกเถียงอภิปรายมีน้ำหนัก และให้กลายเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาจิตวิญญาณทางการเมือง โดยในส่วนนี้พรรคการเมืองก็อาจมีส่วนช่วยในโครงการยุวประชาธิปไตยของพรรค โดยมุ่งเน้นในการให้ยุวประชาธิปไตยมีความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุด้วยผล มีความตื่นตัว มีข่าวสารข้อมูล มีความรู้เกี่ยวกับระบบประชาธิปไตย การส่งเสริมให้เกิดความรู้ทางการเมือง (political education) ทำนองนี้สามารถทำได้โดยองค์กรอื่นๆ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้งซึ่งมีหน้าที่อยู่แล้ว และแม้แต่บริษัทเอกชน

ในส่วนของการสร้างอัตรากำลังทางการเมืองก็คือการสร้างมนุษย์ประชาธิปไตยที่มีสิทธิทางการเมือง มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยการตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของตนเอง โดยต้องทำให้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมืองและเป็นส่วนหนึ่งของอัตรากำลังทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจิตวิญญาณของสมาชิกในสังคมทุกคน ตัวอย่างเช่น คนอเมริกันจะรู้ว่าตนเป็นเสรีชน มีสิทธิเสรีภาพในการเลือกประธานาธิบดี เลือกวุฒิสมาชิก เลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เลือกตุลาการ มีสิทธิในการปกครองตนเอง มีสิทธิ

ตามรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุด ในส่วนนี้สภาพพัฒนาการเมืองก็สามารถสร้างจิตสำนึกดังกล่าวให้เกิดขึ้นได้ โดยมีตัวอย่างปฏิกิริยาสิทธิเสรีภาพของประเทศไทย 9 ข้อ คือ

- สิทธิข้อที่ 1 สิทธิในการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย
- สิทธิข้อที่ 2 สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค
- สิทธิข้อที่ 3 ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
- สิทธิข้อที่ 4 สิทธิของการคงไว้ซึ่งความเป็นไทย
- สิทธิข้อที่ 5 สิทธิเสรีภาพในสถาบันครอบครัว
- สิทธิข้อที่ 6 สิทธิในการประกอบอาชีพ
- สิทธิข้อที่ 7 สิทธิในการใช้ทรัพยากรของชาติ
- สิทธิข้อที่ 8 สิทธิในการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น
- สิทธิข้อที่ 9 สิทธิในการปกครองส่วนท้องถิ่น

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีจุดสำคัญคือสิทธิเสรีภาพของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การมีหลักนิติธรรม **แต่ในการบริหารประเทศจำเป็นต้องมีการคัดสรรตัวบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ทำงาน มีจริยธรรม มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่นทางการเมือง มีความรู้พร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม** ดังนั้น กระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจบริหารทางการเมือง และการควบคุมการใช้อำนาจซึ่งประกอบด้วยกลไกการถ่วงดุลอำนาจในแง่ของระบบ และอุดมการณ์และจริยธรรมในแง่ของวัฒนธรรมขององค์กร จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ในส่วนของการเข้าสู่ตำแหน่งนั้น เนื่องจากระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะกระทำโดยการเลือกตั้ง กระบวนการเลือกตั้งและองค์กรที่จัดการเลือกตั้งจะต้องทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นี่เป็นตัวแปรสำคัญที่สุด

ในส่วนของการบริหารงานของรัฐในระบบราชการนั้น จะต้องมีการคัดเลือกบุคคลด้วยระบบคุณธรรม (merit system) ด้วยการสอบคัดเลือกตามหลักการบริหารภาครัฐอย่างเคร่งครัด มีการใช้หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ในการบริหารงาน อันได้แก่ ความชอบธรรม (legitimacy) การมีส่วนร่วม (participation) ความโปร่งใส (transparency) การมีความรับผิดชอบ (accountability) ประสิทธิภาพประสิทธิผล (efficiency and effectiveness)

ในส่วนของการควบคุมการใช้อำนาจต้องมีการถ่วงดุลตรวจสอบระหว่างนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ แต่เท่านี้ยังไม่พอภาคประชาสังคม สื่อมวลชน ฯลฯ ต้องทำหน้าที่ในการตรวจสอบด้วย

แต่ส่วนที่สำคัญพอๆ กันหรือมากกว่าก็คือ ศีลธรรม จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่ง ในส่วนนี้จะต้องมีการกล่อมเกล่าให้เกิดศีลธรรม จริยธรรม อุดมการณ์ทางการเมือง ตั้งแต่ระดับครอบครัว สังคม จนถึงระดับชาติ และเพื่อการนี้ นอกเหนือจากการสถาปนาสถานศึกษา สภา

นักศึกษา สภาวิชาชีพแล้ว จะต้องมีการตั้ง**สถาบันส่งเสริมศีลธรรมและจริยธรรม**ขึ้นในทุก
ระดับ โดยมีการยกย่องผู้กระทำความดี และดำเนินบุคคลหรือองค์กรที่ละเมิดหลักศีลธรรมและ
จริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจริยธรรมแห่งวิชาชีพของนักการเมือง ข้าราชการ นักธุรกิจ
สื่อมวลชน และจริยธรรมวิชาชีพอื่นๆ

แนวทางการพัฒนาการเมืองที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง*

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือความคิดหลักๆ ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตื่นตัว
ทางการเมืองให้กับประชาชน จุดสำคัญที่สุดก็คือการพัฒนากระบวนการปกครองแบบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ต่อเนื่องและยั่งยืน และได้ผลจริงจัง เรื่องที่
น่ายินดีอย่างยิ่งก็คือได้มีพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. 2551 โดยผ่านรัฐสภาและ
พระมหากษัตริย์ได้ลงพระปรมาภิไธยเพื่อใช้บังคับเป็นกฎหมายแล้ว ความคิดเห็นหลายส่วนที่
กล่าวมาเบื้องต้นได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 5 และ 6 ของพระราชบัญญัติ ซึ่งมีรายละเอียด
ดังนี้คือ

มาตรา 5 ให้มีสภาพัฒนาการเมือง มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการเมืองในระบบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนมี
ความเข้มแข็งในทางการเมือง โดยมีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 6 เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา 5 ให้สภาพัฒนาการเมืองมีอำนาจหน้าที่
ดังต่อไปนี้

(1) จัดทำแผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี้

(ก) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีภายใต้แผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งงบประมาณที่
เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามแผน

(ข) ติดตามสอดส่องและประสานงานกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ
ราชการส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคประชาสังคม และองค์กรต่างประเทศ หรือระหว่างประเทศที่
เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการนำแผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเคร่งครัด

(ค) ประสานการดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติตามแผนพัฒนา
การเมือง

* หลังจากการเสนอขอความเห็นทางสถานีวิทยุแห่งชาติก็ได้นำร่างพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. 2551 โดยมี
บทบัญญัติหลักๆ ที่จะเปิดโอกาสให้แผนการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเมืองตามที่ได้เสนอในบทความนี้สามารถนำไปปฏิบัติ
ได้

(2) เสริมสร้างวัฒนธรรมอันดีทางการเมือง วิถีชีวิตประชาธิปไตย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(3) ส่งเสริมและพัฒนาการเมืองในส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันการเมืองและสถาบันทางการเมือง ปกครอง รวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี้

(ก) ส่งเสริมการพัฒนาศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม และประสานงานกับผู้ตรวจการแผ่นดิน สถาบันการเมือง องค์การตามรัฐธรรมนูญ ให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมและประมวลจริยธรรมให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

(ข) ประสานให้สถาบันการเมือง ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ เห็นความสำคัญและร่วมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ของหน่วยงานดังกล่าว

(4) ส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง รวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี้

(ก) สนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคมให้เกิดความเข้มแข็ง

(ข) ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และภาคพลเมืองในการเผยแพร่และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(ค) เผยแพร่และส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมือง สิทธิ และหน้าที่ของพลเมือง ตลอดจนการเรียนรู้ของประชาชน ชุมชน และเครือข่ายในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสมานฉันท์ในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภูมิภาค และวัฒนธรรม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี

(ง) ส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือประชาชน ชุมชน และองค์กรภาคประชาสังคมให้สามารถใช้สิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ทั้งในการรับทราบและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผนด้านต่างๆ ทั้งระดับชาติและท้องถิ่น การตัดสินใจทางการเมือง การจัดทำบริการสาธารณะและการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ

(จ) ร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตามกฎหมายว่าด้วยสภาองค์กรชุมชนเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

(5) กำกับดูแลการบริหารโดยทั่วไป รวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี้

(ก) วางระเบียบเกี่ยวกับการเงิน ทรัพย์สิน และหลักเกณฑ์วิธีการในการใช้จ่ายเงินกองทุน

(ข) กำหนดนโยบายและเป้าหมายในการดำเนินงานของสำนักงาน

(ค) จัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และเผยแพร่ต่อ
สาธารณชน

(6) ดำเนินการอื่นใดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

การดำเนินการของสภาพัฒนาการเมืองต้องมีความเป็นอิสระและเป็นกลางทางการเมือง
และการจัดทำแผนพัฒนาการเมืองให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนจากทุกภาคส่วนทาง
สังคมและจากภูมิภาคต่างๆ

สรุป

สภาพัฒนาการเมืองซึ่งต้องวางแผนพัฒนาการเมืองทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะ
ยาว อันจะนำไปสู่การมีโครงการ (action programs) เพื่อสร้าง**โครงสร้างพื้นฐานทางการเมือง**
(political infrastructure) จะเป็นภารกิจอันหนักยิ่งแต่จะส่งผลในทางบวกในบั้นปลายต่อการ
พัฒนาการเมืองและการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรง
เป็นประมุขที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

โครงสร้างพื้นฐานทางการเมือง (political infrastructure) ของระบบประชาธิปไตยนั้น
กล่าวโดยสังเขปก็คือ

- ก) การสร้างประชาสังคมด้วยการรวมกลุ่มต่างๆ เช่น ชมรม สมาคม
- ข) การสร้างกลุ่มผลักดัน เช่น สภาเกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน สภาครู ฯลฯ
- ค) การส่งเสริมการตั้งสภานักเรียน หรือสภานักศึกษา สภาราชราษฎร
- ง) การส่งเสริมและการสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เป็นโรงเรียนสอน
ประชาธิปไตย นำไปสู่การพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย
- จ) การให้ความรู้ในเรื่องการเมืองการปกครอง การบริหาร ให้กับประชาชน ในทุกระดับ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นประถม มัธยม และอุดมศึกษา
- ฉ) การสนับสนุนและส่งเสริมสื่อมวลชนตัวอย่างที่ทำหน้าที่สอดคล้องกับภารกิจอันสำคัญ
และดำรงไว้ซึ่งจริยธรรมของสื่อมวลชน
- ช) ฯลฯ

ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเมือง (political
infrastructure) ซึ่งสภาพัฒนาการเมืองจะต้องบรรจุไว้ในแผนพัฒนาการเมือง และต้องมี
งบประมาณและทรัพยากรดำเนินการอย่างจริงจัง และเป็นที่คาดกันว่าถ้ากระทำสำเร็จจะส่งผล
อย่างกว้างขวางต่อการพัฒนาความรู้ทางการเมือง ความตื่นตัวทางการเมือง วัฒนธรรมการเมือง
แบบประชาธิปไตย การพัฒนาอัตมโนทางการเมือง และการสร้าง**ประชากร** (population) ให้
กลายเป็น**ประชาชน** (citizen) ซึ่งหมายถึงประชากรที่มีสิทธิเสรีภาพทางการเมือง มีอัตมโนทาง

การเมืองแบบประชาธิปไตย ที่มีเกียรติและมีศักดิ์ศรี เป็นประชาชนเจ้าของประเทศและอำนาจอธิปไตย ขณะเดียวกันการพัฒนาในระดับสังคมและระดับชาติก็จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัจเจกบุคคลที่มีความพร้อมมูลทั้งทางร่างกาย ความคิด (สมอง) และจิตวิญญาณ อันหมายถึงอุดมการณ์ทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง

บรรณานุกรม

คณะอนุกรรมการยกร่างแผนแม่บทพัฒนาการเมือง พ.ศ. 2550.

พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. 2551.

ลิขิต ชีวเวคิน. **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 10 แก้ไขปรับปรุง.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550

Samuel Huntington. *Political Order in Changing Societies*. New Heaven: Yale University Press, 1968.

<http://www.dhiravegin.com>